

Leeuwarden in 2028

De aftrap voor een
Leeuwarder Omgevingsvisie

Gemeente **L**eeuwarden

I

Van Leeuwarden-Fryslân 2018 naar Leeuwarden-Fryslân 2028

pag. 5

II

Leeuwarden in 2028

pag. 7

III

Wat moet er gebeuren op weg naar 2028? En hoe pakken we dat aan?

pag. 13

IV

Tenslotte

pag. 22

Een stad is nooit een stratenplan met grachten,
conform bestemmingsplannen volgebouwd,
waar men zich aan de weersvoorspelling houdt
en in zijn postcodegebied blijft wachten
tot huizenprijzen stijgen. In gedachten
bouwt iedereen zijn eigen stad, met goud
bestraat en gonzend van een eeuwenoud
gesprek met wie de stad voorheen bedachten.
Zo wordt een stad een hoofdstad, in de zin
dat zij in hoofdzaak in je hoofd bestaat
en door herinneringen wordt bewoond.
Verzin de mensen bij elkaar. Begin
een straat die ruimte voor verhalen laat
en laat de boel krioelen. Dromen loont.

- Ilja Leonard Pfeijffer

Leeuwarden is een bijzondere combinatie van een middelgrote stad, 35 dorpen en een flink oppervlak platteland en natuur. Leeuwarden herbergt een diversiteit aan mensen, ondernemingen en organisaties: samen maken we de stad en de dorpen. In Leeuwarden gebeurt veel en er liggen grote uitdagingen. En niet te vergeten: Leeuwarden heeft zin in de toekomst! Dankzij culturele hoofdstad Leeuwarden-Fryslân 2018 (en dankzij Ilya Leonard Pfeijffer) weten we dat die toekomst alleen binnen handbereik ligt als we samen ontdekken wat we willen. En er vervolgens samen de schouders onder zetten: bewoners, ondernemingen, onderwijs, organisaties en overheid.

In de afgelopen jaren is er veel geïnvesteerd in onze gemeente en in de komende jaren kunnen daarvan de vruchten worden geplukt. En we beginnen ook niet vanaf punt nul. Passend bij onze aangegeven ambities zijn recent besluiten genomen over bijvoorbeeld de gebiedsontwikkeling WTC/Cambuur en een visie op Evenementen. Bovendien zijn diverse relevante onderwerpen in voorbereiding, zoals het beleid ten aanzien van broedplaatsen, diverse gebiedsontwikkelingen en de Digitale Agenda. Maar de ontwikkeling van de gemeente blijft doorgaan en daarom is het goed om nu vooruit te kijken om goed voorbereid te zijn op toekomstige opgaven.

We gaan hierover graag met u in gesprek. Zo kunnen we ook uw gedachten over Leeuwarden in 2028 scherp krijgen en uw ambities en uw opgaven een plek geven. Samen gaan wij aan de slag met de Leeuwarder omgevingsvisie. In de volgende bladzijden geven wij als aftrap voor dat gesprek hoe wij Leeuwarden zien in 2028. Maar we zijn ook vooral benieuwd naar uw mening want het gaat om de toekomst van alle mensen die wonen en werken in onze stad en dorpen.

Van Leeuwarden-Fryslân 2018 naar Leeuwarden-Fryslân 2028

Wij willen Leeuwarden gezond, vitaal en veilig doorgeven aan de volgende generatie. We zoeken daarbij niet alleen naar economisch rendement, maar ook naar rendement voor onze leefomgeving en onze samenleving. We willen een gebalanceerde ontwikkeling van economie, leefomgeving en samenleving.

Leeuwarden-Fryslân 2018 (LF2018) heeft Leeuwarden en Fryslân goed gedaan. Cultuur was aanjager voor veranderingen. Maatschappelijke veranderingen, zoals bij Circus Adje, waar duizenden basisschoolkinderen uit alle Leeuwarder wijken hun talenten konden laten zien. Economische veranderingen, zoals bij Waterconnecting, waar de Friese watertechnologie volop aandacht kreeg. Duurzame veranderingen, zoals bij Kening fan de Greide, die biodiversiteit op de landelijke en regionale agenda zette dankzij de gezamenlijke inspanningen van boeren, natuurorganisaties, wetenschappers en cultuurmensen.

En misschien wel de belangrijkste verandering: we hebben de wereld getoond wat we kunnen en zijn daar trots op. We hebben lef getoond. En we zijn ambitieuzer geworden: een qua omvang kleine regio kan het verschil maken in de wereld. Niet door alles alleen te willen doen, maar door te weten waar we goed in zijn en door de samenwerking met anderen aan te gaan, in de gemeente, in de regio, in Nederland en in Europa. Oftewel: we staan open voor anderen en we durven te dromen, we durven te doen en we durven anders te zijn.

Wij gaan door op die ingeslagen weg. We willen verder op basis van de energie en dynamiek van vorig jaar, vanuit het zelfbewustzijn dat door LF2018 een flinke boost heeft gekregen. Ook na 2018 willen we dat Leeuwarden in Nederland en Europa goed op de kaart staat, en dat we trots kunnen zijn op Leeuwarden en op wat we hier samen voor elkaar krijgen.

Dat kunnen wij als gemeente niet alleen maar doen wij samen met de Friese Mienskip: inwoners, ondernemers, onderwijs & kennisinstellingen, verenigingen en andere organisaties. En we werken samen met de provincie Fryslân, het Wetterskip Fryslân en de gemeenten om ons heen. We willen samen bouwen aan een sociaal, vernieuwend en duurzaam Leeuwarden. Leeuwarden heeft daarbij veel te bieden. We hebben een sterke eigen identiteit, gebouwd op water, groen, historie en cultuur: Leeuwarden is de aantrekkelijke groen-blauwe hoofdstad van Fryslân. We hebben een sterke relatie met het water in onze gemeente. We zijn ons bewust van de waarde van onze natuur en van ons landschap. En we zetten onze historische kwaliteiten en onze cultuur in.

II

Leeuwarden in 2028

Hoe ziet Leeuwarden eruit in 2028? Wat voor stad, dorp en platteland willen we dan zijn? Wij hebben zin in de toekomst en benoemen onze ambities hieronder. We zijn benieuwd wat u daarvan vindt en wat uw ambities voor Leeuwarden zijn.

1. Het is goed leven in Leeuwarden in 2028

In 2028 werken we in Leeuwarden vanuit de gedachte van brede welvaart. Welvaart is meer dan geld, het gaat om kwaliteit van leven voor alle inwoners. In Leeuwarden kijken wij naar elkaar om en samen maken wij de gemeente Leeuwarden tot een fijne plek om te wonen, te werken, te ondernemen en te zijn. De gemeente, de markt en de maatschappelijke organisaties leveren daaraan hun eigen bijdrage. Hoewel het gemiddeld inkomen relatief laag is, is Fryslân, met Leeuwarden voorop, een sterke regio met gelukkige en gezonde inwoners, die volop meedoen in de samenleving. Wij letten er ook op dat deze brede welvaart evenwichtig verdeeld wordt over onze wijken en dorpen. Wij sluiten zoveel mogelijk aan bij de kenmerken van een *blue zone*¹.

De gemeente Leeuwarden is aantrekkelijk voor gezinnen. Studenten kiezen er na hun studie vaker voor om in de stad te blijven wonen. Daarom zijn er naast goede studentenwoningen ook veel woningen toegevoegd in een hoogstedelijk woonmilieu. In de stad en de dorpen woont het plezierig, omdat de leefomgeving uitnodigt tot ontmoeting, ontspanning en beweging. Iedereen kan daar van genieten en meedoen. Bij nieuwbouw en nieuwe inrichting zetten wij sterk in op ruimtelijk kwaliteit en houden zoveel mogelijk rekening met het belang van de natuur, het water en een open, groene ruimte. In Leeuwarden zijn in 2028 de fysieke opgaven verbonden met sociale opgaven en hebben gezondheid in de brede zin van het woord (fysieke leefomgeving en leefstijl) en veiligheid een belangrijke plek. Zo worden we een inclusieve samenleving waar iedereen meedoet en de mogelijkheid heeft voor persoonlijke ontwikkeling.

2. Leeuwarden is in 2028 het hart van een bijzondere groen-blaauwe regio

Leeuwarden is in 2028 een groen-blaauwe gemeente. Water, natuur en open ruimte worden gekoesterd. Het bebouwd gebied is vrijwel niet toegenomen en in stad, in de dorpen en in het landschap is weinig sprake meer van “verrommeling” met bebouwing. De ecologische waarde van het landbouwgebied en de betekenis van het water en de waterhuishouding is veel groter geworden. De stad Leeuwarden en regio versterken elkaar en vormen een sterk *daily urban system*². Je kunt

¹ Blue zones zijn gebieden waarvan de bevolking een specifieke levensstijl en leefomgeving deelt en waar de mensen meetbaar langer leven.

² Een daily urban system is het gebied rondom een stad of grote kern met veel voorzieningen, waar het grootste deel van de bewoners op die stad of kern georiënteerd zijn voor zaken als werk, cultuur, onderwijs, zorg en winkelen.

stedelijk wonen in het centrum en in de buitenwijken en landelijk wonen in de 35 dorpen en het buitengebied.

Ook in de regio buiten de gemeentegrenzen wonen veel mensen die in Leeuwarden werken en daar gebruik maken van de stedelijke voorzieningen. Vanuit het buitengebied lopen groene en blauwe longen naar de binnenstad. De natuurgebieden Grote Wielen en Alde Feanen zijn belangrijke groene en blauwe onderdelen van Leeuwarden, liggen dichtbij de stad en zijn daardoor ook belangrijk voor recreatie en (cultuur)toerisme, met respect voor de natuur.

Leeuwarden en Fryslân zijn verknoopt met water. Schoon water is voor ons de basis voor een gezonde leefomgeving, agrarische sector en voedselproductie. Schone grachten, meren, Waddenzee en IJsselmeer zijn de plekken voor watertoerisme. Binnen onze gemeente is Grou een bekend watersportcentrum. Verantwoord peilbeheer is van belang om verzilting en verdere bodemdaling in het veenweidegebied tegen te gaan, om ruimte te bieden voor wateropvang en als basis voor een versterking van de biodiversiteit.

Het agrarisch gebied en de stad horen bij elkaar en sluiten goed op elkaar aan. In het gevarieerde landschap rondom Leeuwarden wordt op zo'n manier voedsel geproduceerd dat ook volgende generaties daarvan kunnen genieten. Circulaire economie, natuurinclusieve landbouw en een aantrekkelijk en divers landschap gaan hand-in-hand.

Er zijn ook plekken in Leeuwarden waar techniek en innovatie het goed doen, en waar we onderscheidende internationale kennis ontwikkelen samen met ons bedrijfsleven en onze kennispartners. Friesland staat internationaal bekend om de landbouwvernieuwing, vooral in de melkveehouderij. Mensen van over de hele wereld komen naar onze provincie om te kijken hoe wij dat aanpakken.

We stimuleren dat ons voedsel dichterbij huis geproduceerd wordt. De korte afstand tussen platteland en stad zorgt ervoor dat we beter weten waar ons eten vandaan komt en wat onze boeren doen voordat het op ons bord ligt. Maar ook dat de kennis die we in de campus-stad ontwikkelen past bij de agrarische bedrijven op het platteland en daar gebruikt wordt. Zo wordt het platteland rondom de stad ons laboratorium.

In vrijgekomen boerenbedrijven en andere bedrijfsgebouwen op het platteland zijn bedrijven en organisaties uit de stad neergestreken, zij verknopen stad en platteland. Dat geldt ook voor de productie van duurzame energie in het buitengebied voor alle inwoners van Leeuwarden. In de regio rondom de stad Leeuwarden is volop ruimte, waardevolle en aantrekkelijke ruimte met een duidelijke functie voor de stad. En die regio heeft een krachtige stad in haar midden, met een duidelijke functie voor de regio.

Ook binnen de stad is in 2028 veel gebeurd. Leeuwarden heeft zich verder ontwikkeld tot een aantrekkelijke stad. Het gaat daarbij niet meer alleen om de prachtige historische, levendige binnenstad die met haar sterke culturele profiel de huiskamer van Fryslân is. Ook het WTC-gebied met sport, leisure en bedrijvigheid, en de ontwikkeling van het spoordokgebied en het voormalig Cambuurstadion e.o. (waar de gebiedsontwikkeling samen met bewoners en andere betrokkenen opgepakt is) spelen een grote rol bij de aantrekkingskracht van de stad. Bij deze grote ontwikkelingen en bij kleinere plannen voor gebiedsontwikkeling wil Leeuwarden waarde toevoegen: een betere toekomstbestendigheid, een aantrekkelijker stad met veel aandacht voor ruimtelijke kwaliteit, meervoudig gebruik en meer flexibiliteit. Bovendien houden we rekening met de energietransitie en met klimaatadaptatie.

3. Leeuwarden is in 2028 een sterke economische stad in Noord-Nederland en Europa

Leeuwarden is in 2028 het hart van Fryslân, voelt zich betrokken bij de hele provincie en is met afstand de grootste stad van de provincie. Leeuwarden is doorgroeid tot een gemeente met ongeveer 130.000 inwoners (in 2018 waren dat ruim 122.000 inwoners). Het aantal inwoners en arbeidsplaatsen in de stad blijft in een rustig tempo doorgroeien, volgens prognoses tot 2040. We vinden kwaliteit van leven en van onze omgeving trouwens belangrijker dan groei van het inwoneraantal. In Leeuwarden vind je veel provinciale functies en organisaties op het terrein van zorg, onderwijs, kennis en bedrijvigheid. Ze zoeken elkaar op om beter te kunnen samenwerken en zo een betere kwaliteit te leveren.

Leeuwarden (met in 2018 60.000 banen van meer dan 15 uur per week) is de banenmotor van de provincie. Het Leeuwarder onderwijs, de cultuur en de zorg is van grote betekenis voor Noord-Nederland. Dat is belangrijk voor onze bewoners. Maar de aantrekkelijke stad en omgeving en het brede cultuuraanbod trekken ook veel toeristen en ook dat is belangrijk voor de Leeuwarder economie. Met zinnenprikkende festivals en spraakmakende exposities en theaterproducties trekken we nationaal en internationaal de aandacht. En blijven we onszelf en onze bezoekers verbazen. De gemeente Leeuwarden voelt zich als hoofdstad medeverantwoordelijk voor de ontwikkeling van Fryslân. Leeuwarden zet zich in 2028 in om Fryslân een regio te laten zijn die ook de volgende generatie zinvol en duurzaam werk, een goed en gezond leven en een mooie en veilige woonplek biedt. Veel aandacht is besteed aan de match tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt.

We werken ook nauw samen met Groningen, de andere grote centrumstad in het Noorden. We concurreren niet, maar weten elkaars kwaliteiten en voorzieningen goed te gebruiken om samen Noord-Nederland sterker te maken. Daarom is de spoorverbinding tussen beide steden verbeterd en goed ingepast in onze stad. Samen met Groningen en de overige partners in het Noorden zetten wij in op verantwoorde groei en het verder verbeteren van de bereikbaarheid binnen de regio, binnen Noord-Nederland en van en naar de Randstad en Noord-Duitsland.

Leeuwarden is in 2028 een campus. Daarin ontwikkelen en vernieuwen we circulaire economie, duurzame landbouw, schone energie en robuuste wateroplossingen. En in Nederland zijn we een sterke speler, omdat we duidelijk laten horen hoe we denken over de ontwikkeling van middelgrote steden en het omliggend landschap. De kennis over water en watertechnologie in de Watercampus maakt Leeuwarden wereldspeler op dit terrein.

De kennisinstituten Wetsus en de Dairy Campus, RUG/Campus Fryslân, NHL Stendenhogeschool en het van Hall instituut hebben de basis gelegd voor de positie als Capital of Watertechnology, samen met Vitens, Wetterskip Fryslân en de talrijke andere bedrijven op het gebied van watertechnologie in Fryslân. Leeuwarden is namens Fryslân lokaal en internationaal een aansprekende gids. We stimuleren samen met Fryslân het ontstaan van living labs, plekken waar ruimte is om te ontdekken hoe we op een andere, verantwoorde manier om kunnen gaan met water. Zo is er een mooie humuslaag ontstaan voor de vernieuwing die Leeuwarden nodig heeft om in Nederland en Europa een zinvolle en belangrijke bijdrage te leveren. Dat doen we voor de Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties waarover we veel kennis in huis hebben.

III

Wat moet er gebeuren op weg naar 2028? En hoe pakken we dat aan?

Het antwoord op die vragen moet van velen komen: de gemeente kan dat op eigen kracht maar voor een deel invullen. Maar we hebben er wel ideeën over die we graag met u bespreken. Om onze ambities voor Leeuwarden in 2028 waar te kunnen maken, moeten we de komende jaren met elkaar keuzes maken. Wat we erg belangrijk vinden is dat we daarbij steeds zoeken naar een goede balans tussen onze leefomgeving, onze economie en de manier waarop we samenleven. Eigenlijk zoals dat in het onderstaande plaatje met de Sustainable Development Goals getekend is.

© Felixx/WWF

Onze leefomgeving (de "biosphere") is de basis waar alles plaatsvindt. We leven als Leeuwarders samen (de "society") in die leefomgeving en maken daar op een duurzame manier gebruik van. En onze economie (de "economy") is van belang om Leeuwarden een toekomst te geven, maar houdt rekening met die toekomst door duurzaam met de samenleving en de leefomgeving om te gaan. Om dat voor elkaar te krijgen moeten we in Leeuwarden en Fryslân samen aan de slag!

Onze leefomgeving is de basis, dus het mag duidelijk zijn dat we goed met die omgeving om willen gaan. Niet alleen voor onszelf, maar óók voor de volgende generatie(s). Wij willen een economische ontwikkeling die rekening houdt met wat onze omgeving aan kan (bijvoorbeeld qua luchtvervuiling, klimaatverandering, bodemuitputting). En als je het iets anders bekijkt: een gezonde, groen-blauwe leefomgeving waar mensen samen leven en naar elkaar omkijken... Dat maakt ons anders dan de Randstad en andere grote stedelijke regio's. En dat is een bijzondere kwaliteit (en kan ons economisch voordeel opleveren)!

Om goed met onze leefomgeving om te gaan moeten we samenwerken. De overheid (met de gemeente voorop), het bedrijfsleven, de kennisinstellingen en de mienskip zijn alle vier nodig om die klus te klaren, voor nu en voor de toekomst. De samenwerking van die vier noemen we ook wel de quadruple helix. Daarbij kiezen wij als gemeente een rol die het beste bijdraagt aan het behalen van het gewenste resultaat: wij faciliteren goede plannen, zoeken de samenwerking of nemen zelf het voortouw waar dat nodig is.

Doordat we willen werken met de drie lagen leefomgeving, samenleving, economie moeten en kunnen we beter rekening houden met het feit dat veranderingen in de ene laag consequenties hebben voor de andere lagen. Als we plannen maken voor een laag moeten we dus ook nadenken over wat dat voor de andere lagen betekent. Hierna gaan we verder in de verschillende lagen. We beschrijven de lagen specifiek voor het grondgebied van de gemeente Leeuwarden. We geven aan welke opgaven er volgens ons liggen per laag. Graag horen we van u welke opgaven u ziet.

A – De leefomgeving, wat is er aan de hand en wat moet er gebeuren?

Grondgebruik

Een flink deel van het grondoppervlak van de gemeente Leeuwarden bestaat uit grasland en boerenbedrijven met koeien(bijna 62 %; in heel Friesland is dat gemiddeld 58 %). Intensieve veeteelt (met grote stallen en weinig of geen grond) komt in de gemeente vrijwel niet voor. Leeuwarden telt ongeveer 280 agrarische bedrijven. Ze zijn gemiddeld 50 hectare groot. Ook in en direct rondom gebieden waar de natuur een belangrijke rol speelt, zijn er boerenbedrijven (zoals in het veenweidegebied). Als we kijken naar het landelijk en het provinciaal beleid, dan zien we plannen voor een omschakeling naar circulaire landbouw, met aandacht voor natuur, met aandacht voor lokale voedselproductie en met aandacht voor een betere positie voor de boer in de keten van productie tot verkoop.

Landschapskwaliteit, cultuurhistorie en natuurgebieden

Ons landschap heeft veel kwaliteit. Het open gebied van de voormalige Middelzee doorsnijdt de gemeente van noord naar zuid, aan weerszijden liggen de kwelderwallen, waar de bebouwing zich concentreerde. Doordat mensen in de loop van de tijd op een andere manier gingen werken, reizen en leven, kwamen er nieuwe lijnen in het landschap: wegen, spoorlijnen, kanalen, hoogspanningsmasten, nieuwe stads- en dorpsuitbreiding. Het landschap vernieuwt zich dus continu en ook nieuwe functies zoals bijvoorbeeld de vormen van energie-opwekking zal voor een verandering zorgen. Op een aantal gebieden binnen Leeuwarden zoals de Grote Wielen, de Alde Feanen en de Himpensermarpolder zijn we extra zuinig vanwege de natuurlijke of cultuurhistorische waarde. Deze combinatie van cultuurhistorische en landschappelijke kwaliteiten zorgde er onder meer voor dat Leeuwarden/Friesland in 2018 door Lonely Planet is aangewezen als Europese toeristische topbestemming.

Gezonde leefomgeving en biodiversiteit

Voortdurende aandacht blijft nodig voor ons water en onze bodem vanwege de gevolgen van bemesting, gifgebruik, verlaging van het grondwaterpeil, oxidatie en inklinking. Dat zorgt voor een sterke achteruitgang in biodiversiteit, vooral in agrarisch gebied. We merken dat door de afname van het aantal weidevogels. Aandacht voor de kwaliteit van ons water en onze bodem vinden we daarom een belangrijke opgave. Maar dat geldt ook voor het vergroten van het wateroppervlak in onze gemeente. Of eigenlijk: de plekken waar water naar toe kan als het erg hard regent. Alles wijst erop dat we daar (nog) vaker mee te maken krijgen. Dat geldt in de stad met zijn bebouwing, maar ook op het platteland. Voor sloten en open water gaat het niet alleen om het oppervlak, maar ook hoe hoog het water daar kan staan. En wat fijn is: water en groen zorgen er in bebouwd gebied voor dat de boel niet teveel opwarmt en helpt daardoor hittestress voorkomen. Wij zoeken nieuwe manieren om met de omgeving en het landschap om te gaan, met oog voor de kwaliteit van het water en de bodem en met oog voor biodiversiteit. Een gebiedsontwikkeling als het project Greidhoeke Plus (met daarbinnen gebiedsontwikkelingen als b.v. Leechlân en Skrok en Skrins) is daarvan een mooi voorbeeld.

Energietransitie

Wat is de energietransitie? We gaan er vanuit dat Leeuwarden (en de hele wereld) zich in de nabije toekomst zal moeten redden met veel minder aardgas en aardolie. We zullen onze behoefte aan energie uit andere bronnen moeten halen. Dat wordt uitgewerkt in de Friese Regionale Energie Strategie en in de Warmtevisie Leeuwarden. Om genoeg zonne-energie op te wekken voor Leeuwarden is tot 2030 ongeveer 170-250 ha nodig. Als we dat voor elkaar krijgen is er waarschijnlijk tot 2030 geen grote uitbreiding van het aantal windmolens nodig. We willen wel graag windprojecten de ruimte geven die draagvlak hebben bij de lokale bevolking. Binnen de gemeente Leeuwarden zijn er ook goede mogelijkheden voor geothermie. De energietransitie focust zich niet alleen op het landelijk gebied, maar ook op (bestaand) bebouwd gebied. In stappen zullen gebouwen en woningen op grote schaal gerenoveerd, geïsoleerd en aangepast (aan de nieuwe vormen van energie) moeten worden. Al die maatregelen moeten wel voor alle bewoners en gebruikers haalbaar en betaalbaar zijn. In het landschap en in de openbare ruimte zal de energietransitie duidelijk te merken zijn. We zoeken daar naar een goede balans tussen de kwaliteit van groen en water, en de energiematregelen.

Welke opgaven levert dat op?

1. Een duurzaam gebruik van ons landelijk gebied

Leeuwarden moet samen met de provincie Fryslân doorgaan op weg naar een landelijk gebied, waarin rekening wordt gehouden met natuurwaarden, circulaire agrarische bedrijfsvoering, gezondheid (bodem-, lucht- en waterkwaliteit) en biodiversiteit. Dit vraagt om de juiste afstemming tussen verschillende functies.

2. Kwaliteit van stad en land

Nieuwe ontwikkelingen moeten met behoud van ruimtelijke waarden worden ingepast in de stad en ons landelijk gebied. Bij voorkeur wordt kwaliteit toegevoegd aan de omgeving. Tegelijkertijd willen we onze uiterste best doen om de energieproductie zoveel mogelijk in bebouwd gebied te realiseren.

3. Positieve gezondheid

We zorgen voor een goede omgevingskwaliteit van lucht, water en bodem, de aanwezigheid van groen en water in de leefomgeving en nodigen uit tot bewegen. We werken aan een gezond leefmilieu voor mensen, flora en fauna.

Relevante Global goals vanuit Collegeprogramma

- Eind aan honger, voedselzekerheid, duurzame landbouw (SDG2)
- Schoon water en sanitair (SDG6)
- Betaalbare en duurzame energie voor iedereen (SDG7)
- Aanpak klimaatverandering (SDG13)
- Beschermen ecosystemen en biodiversiteit (SDG14-15)

B – De samenleving, wat is er aan de hand en wat moet er gebeuren?

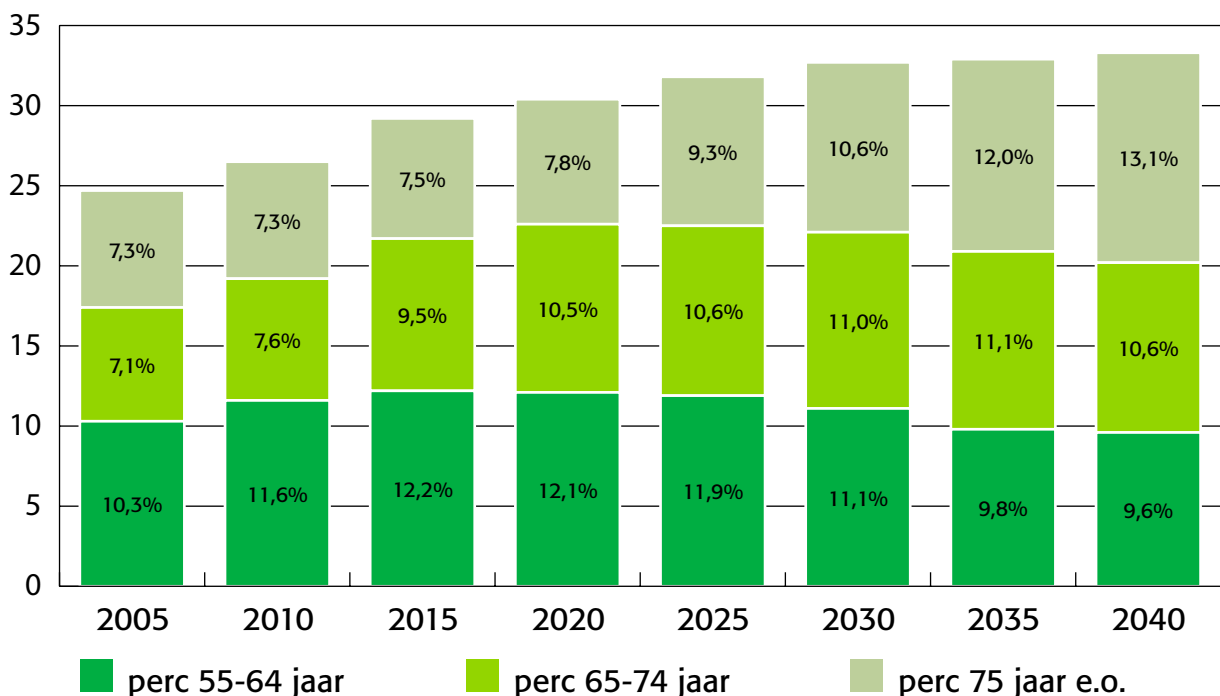
Het gemiddeld inkomen in Fryslân (en in Leeuwarden) is relatief laag en de werkloosheid is relatief hoog. Toch zegt 92 % van de Friezen gelukkig te zijn en 89 % tevreden (Fries Sociaal Planbureau 2019). In Fryslân en Leeuwarden wordt ingezet op brede welvaart: het gaat daarbij niet alleen om geld, maar ook om gezondheid, veiligheid en welbevinden. Tegelijkertijd weten we dat in de gemeente relatief veel mensen te maken hebben met werkloosheid, armoede en zorgbehoefte. En we weten dat in heel Nederland mensen zoeken naar een groep om bij te horen. In de tijd van de verzuiling was dat duidelijk, tegenwoordig zijn er zoveel verschillende groepen, dat het risico steeds groter wordt dat mensen buiten de boot vallen.

Bij dat alles past dat we in Leeuwarden voor duurzame economische groei gaan en ervoor zorgen dat iedereen mee kan doen. Daarbij letten wij erop dat de verschillen tussen de wijken en dorpen niet toenemen (= ongedeelde samenleving). We gaan door met de sociaal-economische beweging van LF2018 en zetten kunst en cultuur o.a. in om kinderen die opgroeien in relatieve armoede te inspireren en motiveren.

Bevolkingsontwikkeling

Leeuwarden groeit gestaag door en alle leeftijdscategorieën zijn goed vertegenwoordigd. Op andere plekken in Fryslân krimpt en vergrijsd de bevolking, maar Leeuwarden ontspringt deze dans voorlopig nog. Vooral het aantal jongeren en gezinnen groeit. De bevolking van Fryslân wordt ouder, naar verwachting gebeurt dat ook in Leeuwarden. Er is sprake van een dubbele vergrijzing: meer ouderen met een gemiddeld steeds hogere leeftijd. Ook de gezinssamenstelling verandert: het aantal eenpersoonshuishoudens en eenoudergezinnen neemt toe. En Leeuwarden heeft nog steeds een bevolking met een relatief laag inkomensniveau, een hoog percentage werklozen en relatief veel mensen die zorg en hulp nodig hebben. Dat betekent dat we in Leeuwarden extra ons best moeten doen om onze brede welvaart op peil te houden en zoveel mogelijk inwoners daarvan te laten profiteren.

Regionale prognose 2017-2040; bevolking, regio-indeling 2015

Bron: Gemeente Leeuwarden. Bewerking: Rapportage, Statistiek & Onderzoek gemeente Leeuwarden 2019.

Toelichting: Vanaf 2020 is dit een prognose. Volgens de Regionale prognose 2017-2040 CBS/PBL stijgt het aandeel 55+ naar zo'n 33% van de bevolking, tegen 30% in 2020 (en 25% in 2005). Na 2030 neemt vooral het aandeel 75 jaar en ouder nog sterk toe.

Opleidingsniveau en meedoen in de samenleving

Onze inwoners zijn steeds beter opgeleid. Goed onderwijs is belangrijk om je weg te vinden in de samenleving. Leeuwarden is een echte HBO-stad. Door de komst van Campus Fryslân van de Rijksuniversiteit Groningen en de verdere ontwikkeling van de Watercampus, de Dairycampus/WUR en de Energiecampus wordt Leeuwarden steeds meer een kennisstad, met een internationale uitstraling. Er zijn dus veel mogelijkheden om te leren en te ontwikkelen. Daarnaast bieden al deze kennisinstellingen werkgelegenheid. Om deze kennisinstellingen en hun studenten en werknemers ook in de toekomst te werven en vast te houden moet de stad aantrekkelijk blijven.

In Fryslân leveren veel mensen vrijwillig een inzet voor allerlei activiteiten en daardoor voor een betere samenleving. De participatiegraad is hoog. Wij vinden het belangrijk om initiatieven die vanuit de bewoners en de maatschappelijke organisaties komen te ondersteunen. Voor een levendige samenleving is het erg belangrijk dat iedereen mee kan doen op zijn of haar eigen manier. Door individualisering, automatisering en globalisering is het risico groot dat steeds meer mensen niet goed mee weten te komen. En er komen steeds meer ouderen die een beroep doen op zorg en hulp, om ervoor te zorgen dat ook zij mee kunnen doen. Daar liggen grote opgaven voor Leeuwarden.

Meedoen op de arbeidsmarkt

Door automatisering en robotisering verandert de vraag naar arbeidskrachten. We moeten er voor zorgen dat de bestaande werkgelegenheid voor alle opleidingsniveaus zoveel mogelijk behouden blijft. Door de toenemende behoefte aan zorg en hulp groeit het aantal banen, maar ook door afgeleide werkgelegenheid in de kenniseconomie (bijvoorbeeld in het hoger onderwijs en in de watertechnologiesector. Samen met ons bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties willen we aandacht blijven geven aan werkgelegenheid voor iedereen. Daarbij zal ook de opgave gaan spelen dat het vanwege het krimpende aanbod van werknemers steeds lastiger wordt voor bedrijven om personeel te vinden.

Aanbod woningen en voorzieningen

Leeuwarden heeft een ruim en betaalbaar woningaanbod voor mensen met hoge, lage en middeninkomens, maar ook een gezonde woonomgeving en een breed en aantrekkelijk voorzieningenaanbod. We hebben dus veel te bieden: Leeuwarden is een aantrekkelijke woonplaats. Tegelijkertijd moeten we op zoek naar nieuwe oplossingen, bijvoorbeeld over hoe wonen en zorg gecombineerd kunnen worden. In een deel van de gemeente hebben dorpen te maken met krimp, vergrijzing en ontgroening. Daardoor raken vraag en aanbod naar verschillende soorten woningen uit balans. We vinden het daarom belangrijk dat er geëxperimenteerd wordt met nieuwe maatregelen.

Digitale samenleving

Het gaat hard, met de ontwikkelingen op het gebied van automatisering en digitalisering. Alle effecten kunnen we nog niet overzien maar de gevolgen zullen op vele werkgebieden ingrijpend zijn. Dat biedt kansen, maar het levert ook uitdagingen op. Onze inzet met een brede Digitale Agenda speelt daarop in. Een deel van het sociale leven van Leeuwarders speelt zich in de wereld van sociale media af, naast de "live"-contacten in de eigen buurt en met familie en vrienden. Dat betekent dat het veel gemakkelijker is geworden contact te onderhouden met mensen die ver weg wonen. En steeds meer zaken in je dagelijks leven regel je digitaal. Daarvoor moet je wel goed thuis zijn in de nieuwe digitale wereld. Ben je dat niet, dan maakt dat je leven een stuk lastiger. We willen nieuwe digitale en technologische mogelijkheden goed gebruiken en ervoor waken dat mensen digitaal buiten de boot vallen. Projecten als het informatiepunt digivaardigheid in dBieb en de aanpak van laaggeletterdheid zijn daarvan een voorbeeld.

Brede welvaart

Leeuwarden heeft veel goede ingrediënten om aan de Leeuwarders brede welvaart te bieden. De leefomgeving is groen en gezond. In de Leeuwarder Mienskip kijken we naar elkaar om. En er is een goed aanbod aan betaalbare woningen en voorzieningen. Om die brede welvaart voor iedereen binnen handbereik te krijgen moeten de overheid, het bedrijfsleven en de vele maatschappelijke organisaties samen optrekken. Leeuwarden is de afgelopen decennia veranderd, waardoor het maatschappelijke middenveld kleiner is geworden. Dat is hier niet anders dan in andere delen van Nederland. De overheid en de markt hebben een deel van de taken overgenomen. Maar we weten in Leeuwarden dat een samenleving waarin iedereen mee kan doen en mensen een brede welvaart ervaren een opgave is die de inzet vraagt van overheid, markt én maatschappelijk middenveld.

Welke opgaven levert dat op?

1. Een woningaanbod dat past bij de Leeuwarder bevolkingsopbouw

Bij nieuw- en verbouw moet aandacht zijn voor levensloopbestendigheid, betaalbaarheid, samenstelling huishoudens, de combinatie van zorg en wonen, nieuwe (bijzondere) woonvormen. En natuurlijk ook voor de energietransitie en de betaalbaarheid daarvan voor onze inwoners. Leeuwarden moet een aantrekkelijke woonplaats zijn voor iedereen in alle wijken en dorpen. Dit geldt voormensen met lage inkomens en toppers uit bedrijfsleven en andere organisaties.

2. Digitaal bereikbaar en participeren

De infrastructuur aan voorzieningen moet zo zijn dat mensen in hun eigen leefomgeving mee kunnen doen. Nieuwe technologie speelt daarbij een rol. Overheid, onderwijs, ondernemers en maatschappelijke organisaties moeten daarnaast op zoek naar oplossingen om mensen die onvoldoende kunnen meekomen in de maatschappij een zinvol bestaan te geven. Dat kan door werk, maar ook door andere vormen van participatie.

3. Ruimte voor initiatieven

Initiatieven die bijdragen aan een mooier Leeuwarden en aan brede welvaart voor alle Leeuwarders zijn onmisbaar en verdienen een steun in de rug.

4. Gezond, veilig en vitaal

Onze inwoners kunnen gebruik maken van de juiste voorzieningen op het gebied van zorg en onderwijs en beweging zodat onze samenleving gezond en vitaal blijft. Met de toekomstige inrichting van onze wijken en dorpen werken wij mee aan een gezonde en veilige leefomgeving voor onze inwoners.

Relevante Global goals vanuit Collegeprogramma

- Uitbannen armoede (SDG 1)
- Gelijkwaardig onderwijs voor iedereen (SDG 4)
- Verminderen ongelijkheid (SDG 10)
- Steden en dorpen veilig, veerkrachtig, duurzaam (SDG 11)

C - Economie, wat is er aan de hand en wat moet er gebeuren?

Relatief sterke economie

Fryslân en Leeuwarden kennen een aantal sterke economische sectoren (bijvoorbeeld zuivel). We hebben veel MKB, middelgrote en kleine bedrijven. En we scoren goed wanneer we kijken naar brede welvaart. Maar de economische groei in onze provincie is minder groot dan in de rest van Nederland. En we verwachten richting 2050 in Fryslân een flinke krimp op de arbeidsmarkt, die de krimp van de bevolking van Fryslân overstijgt. Dat vraagt de komende jaren de aandacht in Fryslân.

Leeuwarden en omgeving: de verzorgende rol van een middelgrote stad

Veel mensen rondom Leeuwarden zijn voor hun onderwijs, hun werk, hun zorg en hun vrije tijd op Leeuwarden gericht. Leeuwarden is een compacte stad met veel verschillende functies. De historische binnenstad wordt hoog gewaardeerd en is een fijne plek om te zijn: de huiskamer van Fryslân. Dit heeft een aantrekkingskracht op onder andere bedrijven, winkelend publiek, (cultuur)toeristen en studenten. Ook Winkelpark de Centrale en de toekomstige WTC-ontwikkeling hebben een regionale betekenis.

Een goed aanbod cultuur en evenementen trekt (internationaal) publiek naar Leeuwarden en dat zorgt voor veel inkomsten voor de Leeuwarder economie. Meer dan ooit tevoren heeft Leeuwarden-Fryslân 2018 duidelijk gemaakt dat Leeuwarden zich met cultuur op de kaart kan zetten. Dat smaakt naar meer. Ook op het terrein van (hoger) onderwijs, kennis en onderzoek ontstaat steeds meer dynamiek. Leeuwarden wordt door een breed opleidingsaanbod en door de vele evenementen in de stad steeds aantrekkelijker als onderwijsstad, voor de regio en (inter)nationaal. Ook op het terrein van zorg heeft Leeuwarden de regio veel te bieden, met het grootste ziekenhuis van Fryslân en een breed aanbod aan zorggerelateerde bedrijven.

Bereikbaarheid

Door krimp en vergrijzing neemt het voorzieningenniveau op het Friese platteland af. Daarom wordt Leeuwarden met al zijn voorzieningen binnen Fryslân steeds belangrijker. En dat betekent weer dat steeds meer mensen uit de regio en daarbuiten naar de stad reizen. Het sterke cultuuraanbod, de goede voorzieningen in de gemeente, de aantrekkelijke binnenstad en de rust van het omringend landschap, maken Leeuwarden een prima alternatief voor de overvolle Randstad. Dit geldt voor toeristen, maar vooral ook voor bewoners en ondernemers. Dat alles vraagt om een goede bereikbaarheid van de stad.

Watertechnologie, cultuur en agri-food: Leeuwarden internationaal

Leeuwarden en Fryslân doen internationaal mee wanneer het gaat over de onderwerpen watertechnologie, cultuur en agri-food. Bedrijven, studenten en onderzoekers werken op de Water-, Dairy- en Kenniscampus en bieden oplossingen voor internationale vraagstukken. We hebben een stevige positie in Europese cultuurnetwerken. En steeds meer internationale partijen vestigen zich in Leeuwarden. Watertechnologie, cultuur en agri-food geven Leeuwarden en Fryslân een duidelijke internationale identiteit. Deze drie sectoren hebben ook een gunstig effect op de economie: ze groeien bovengemiddeld. Het is niet toevallig dat deze sectoren het goed doen: ze passen bij Leeuwarden en bij Fryslân. De afgelopen jaren hebben we, bijvoorbeeld met Wetsus, kennis en kunde ontwikkeld, binnen onderwijs, onderzoek en bedrijfsleven. Onze Friese leefomgeving biedt ruimte voor groen en water en met ruimte voor kennis, innovatie en experiment. Daarbij hoort landbouw als belangrijke economische sector en met respect voor de natuur. En een rijk cultuuraanbod, dat mensen aantrekt, maar ook de grote vraagstukken van Fryslân onder de aandacht brengt. Zo kunnen we vanuit Leeuwarden en Fryslân een goede en belangrijke bijdrage leveren aan de grote opgaven voor onze hele wereld.

Circulaire economie

We willen toe naar een circulaire economie. Leeuwarden en Fryslân hebben op dit terrein al een stevige marktpositie door bijvoorbeeld de innovatieve activiteiten van Omrin. In zo'n circulaire economie worden reststoffen gebruikt als grondstof voor nieuwe producten: afval bestaat dus niet meer. Daarvoor moeten we kijken naar de manier waarop we met afval omgaan, maar nog meer naar de manier waarop we producten ontwerpen en maken.

Welke opgaven levert dat op?

1. Inzetten op sectoren die passen bij Leeuwarden en Fryslân

Onze sterke sectoren watertechnologie en agri-food krijgen op onze campussen, bedrijventerreinen en in onze proeftuinen de kans om te groeien en sterker te worden. We blijven investeren in cultuur en cultuurtoerisme. Zo versterken we onze transitie naar een circulaire economie en kunnen we internationaal een belangrijke rol spelen. Ook zien we kansen om met cybersecurity en zorginnovatie aan de slag te gaan.

2. Onze economie: klaar voor de toekomst

Zorg en onderwijs zijn grote sectoren in de Leeuwarder economie. Voor die verzorgende sectoren zijn het opleiden, vasthouden en kansen bieden aan talent én de arbeidsproductiviteit belangrijke zaken. Het MKB (midden- en kleinbedrijf) moet gemotiveerd worden om innovatiever te worden. Dat is nodig om de concurrentie aan te kunnen en ook in de toekomst een belangrijke pijler onder de Leeuwarder economie te vormen.

3. Leeuwarden is the place to be

Leeuwarden heeft veel te bieden voor ondernemers, studenten en toeristen. Dat gebruiken we bij de werving van nieuwe bedrijven, studenten en toeristen. Onze aantrekkelijke binnenstad met een rijk cultureel aanbod is daarvoor een onmisbaar ingrediënt.

4. Goede bereikbaarheid van Leeuwarden

Hoe kom je gemakkelijker en sneller in Leeuwarden? We zetten in een betere bereikbaarheid per spoor, op Leeuwarden als Fietsstad, op goederenvervoer over water en op schone en efficiëntere stadsdistributie.

Relevante Global goals vanuit Collegeprogramma

- geen honger (SDG 2)
- kwaliteitsonderwijs (SDG4)
- schoon water en sanitatie (SDG 6)
- waardig werk en economische ontwikkeling (SDG 8)
- leven op het land (SDG 15)

IV

Tenslotte

Deze notitie is bedoeld als uitnodiging om u aan het denken te zetten. In hoofdstuk II hebben wij onze ambities aangegeven en in hoofdstuk III wordt onze gemeente beschreven aan de hand van de lagen leefomgeving, samenleving en economie. Maar dat is natuurlijk een kunstmatig onderscheid want in de praktijk spelen die lagen voortdurend op elkaar in: een gezonde leefomgeving draagt bij aan een gelukkige samenleving en dat zorgt weer voor een goed economisch klimaat. Daarom is onze grootste opgave dwars door al die deelvragen heen om te komen tot integrale oplossingen die bijdragen aan alle lagen. Integraal door intensieve afstemming en samenwerking van de verschillende domeinen (sociaal, fysiek, veiligheid). Oplossingen die passen bij het eigene van Leeuwarden. aan die veelkleurigheid van onze stad en ons platteland, met ontplooiingskansen voor iedereen, jong en oud, arm en rijk, is onze grootste uitdaging. Want zoals Ilja Pfeijffer al schreef:

”in gedachten bouwt iedereen zijn eigen stad”

2018

Op weg naar een aantrekkelijk, gezond en veilig Leeuwarden

Leefomgeving

Een duurzaam gebruik
van ons landelijk gebied

Ruimtelijke kwaliteit van
stad en platteland

Een gezonde
leefomgeving voor
mens, flora en fauna die
uitnodigt tot beweging

Maatschappij

Een woningaanbod dat
past bij de Leeuwarder
bevolkingsopbouw

Goede voorzieningen
die - ook digitaal -
bereikbaar zijn voor de
Leeuwarders

Ruimte voor initiatieven

Gezond, veilig en vitaal:
iedereen doet mee

Economie

Inzetten op sectoren die
passen bij Leeuwarden
en Fryslân

Onze economie:
klaar voor de toekomst

Leeuwarden is
the place to be

Goede bereikbaarheid
van Leeuwarden

2028

Het is goed leven in Leeuwarden in 2028

Leeuwarden is in 2028 het hart van een
bijzondere groen-blauwe regio

Leeuwarden is in 2028 een sterke economische stad
in Noord-Nederland en Europa

